

ОПИСАНИЕ, СИСТЕМАТИКА, РАСПРОСТРАНЕНИЕ И ЗНАЧЕНИЕ СЕМЕЙСТВА САДОВЫХ

Andijon davlat pedagogika instituti
Aniq va Tabiiy fanlar fakulteti Biologiya yo'nalishi
Talabasi: **Latipova Dilshoda**

Annotatsiya: Govzabondoshlar oilasi (Boraginaceae) o'simliklar sistematikasida muhim o'rin egallaydi. Bu oila yer yuzining deyarli barcha hududlarida tarqalgan turlardan iborat. Ushbu tezisda govzabondoshlar oilasining morfologik va anatomik tavsifi, sistematikasi, tarqalishi va ayrim vakillari haqida batafsil ko'rib chiqiladi.

Абстрактный: Семейство Boraginaceae занимает важное место в систематике растений. Это семейство состоит из видов, распространенных практически во всех регионах мира. В диссертации дается подробный обзор морфологического и анатомического описания, систематики, распространения и некоторых представителей семейства гипсофиловых.

Abstract: The Boraginaceae family occupies an important place in plant systematics. This family consists of species distributed in almost all regions of the Earth. This thesis provides a detailed review of the morphological and anatomical description, systematics, distribution and some representatives of the Boraginaceae family.

Kalit so'zlar: Kampirchopon (Trichodesma), oq tukli kampirchopon - Fincanum nayzatuklar (Echium), Govzabonlar (Anchusa), Zag'chakuzlar (Myosotis), Italiya govzaboni (Anchusa Italica).

Ключевые слова: Божья коровка (Trichodesma), коровка беловолосая - Fincanum Echium, Anchusa, Myosotis, итальянский Anchusa Italica.

Ключевые слова: Божья коровка (Trichodesma), коровка беловолосая - Fincanum Echium, Anchusa, Myosotis, итальянский Anchusa Italica.

Govzabondoshlar oilasi o'simliklar dunyosining eng katta va xilma-xil oilalaridan biridir. Ushbu oilaga kiruvchi o'simliklar turli ekotizimlarda uchraydi va ularning ko'plab vakillari odamlar hayotida muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, oilaning ayrim vakillari zaharli va toksik xususiyatlarga ega bo'lib, bu o'simliklarning

tibbiyot va ekologiya nuqtai nazaridan o'rganilishini talab etadi. Govzabondoshlar oilasining sistematikasi turli ilmiy tahlil va tadqiqotlar asosida shakllangan bo'lib, bu oilaning ko'plab turli qismlarini aniqlashda, ularning ekologik roli va hayotiy faoliyatlarini tushunishda yordam beradi. Ushbu maqolada, govzabondoshlar oilasining asosiy turlari, ularning tasnifi, tarqalishi, ekologik roli va inson hayotidagi ahamiyati batafsil tahlil qilinadi.

Govzabondoshlar oilasi 120 turkum va 2300 turni o'z ichiga oladi. Oila vakillari O'rta Yer dengizi, G'arbiy va Markaziy Osiyoda, Shimoliy Amerikaning Tinch okeani atroflarida ko'proq tarqalgan. Vakillari asosan daraxt, buta va o'tlardan iborat. Yaprog'lari yaxlit, yonbargchasiz, poyada odatda, navbat bilan joylashgan. Bu oilaga alohida to'pgul tuzilishi xarakterlidir. Ular doimo poyasining uchida ochilguncha, biroz buralgan, ochilganda yarimsoyabon ko'rinishni hosil qiladi. Guli ko'pincha ikki jinsli, aktinomorf tuzilishli, 5 a'zoli. Kosachabarglari qo'shilib o'sgan besh bo'lakli. Tojbarglari chekkasi bilan birini bosib yoki buralgan holda joylashadi. Uning rangi hatto bitta o'simlikda ham turlicha bo'lishi mumkin. Changchilari 5 ta, urug'chilari 1-2 mevachi bargdan tuzilgan, tugunchalari ustki asosida nektardoni bor. Gullari hashoratlar yordamida chetdan changlanadi. Bu oilaning eng ko'p tarqalgan turkumlari quyidagilardir: Kampirchopon (*Trichodesma*), nayzatuklar (*Echium*), Govzabonlar (*Anchusa*), Zag'chakuzlar (*Myosotis*) va boshqalar. Govzabon xo'kiztili (*Anchusa*). Bular bir va ko'p yillik o'tlardir. Urug'lari zaharli hisoblanadi. G'alla va boshqa ekinlar orasida o'sadigan begona o'tlar bo'lib, bo'z va partov yerlarda uchraydi. Italiya govzaboni (*Anchusa Italica*) turi keng tarqalgan. Bu oilaning yana bir vakillaridan biri Kampirchopondir . Kampirchopon (*Trichodesma incanum* Bunge) govzabonguldoshlarga mansub ko'p yillik begona o't. Poyasi sershox, yerbag'irlab, ba'zan tikka o'sadi. Bo'yi 30-100 sm. O'simlikning hamma qismlari kumushsimon oq tuklar bilan qoplangan. Barglari tuxumsimon, bandsiz. Gullari zangori, tarvaqaylagan ro'vaksimon to'pgulga yig'ilgan. Mevasi tuxumsimon yong'oqcha. Aprel-oktabrda gullab, mevalaydi. Ildizi o'q ildiz. Bosh ildizi 5-6 m chuqurlikkacha kiradi, ildiz bo'g'zidagi kurtaklardan yer usti novdalari o'sadi. Vegetativ va urug'idan ko'payadi, qishlab chiqqan urug'lari 7-10°C haroratda unadi. Mart - aprel boshida maysalari ko'karadi. Bir tup kampirchopon 1000 tagacha urug beradi. Urug'i tuproqqa sochilib ketadi.

Govzabondoshlar o'simliklarining ko'plab vakillari va ularning tarqalgan hududlari ekologik nuqtai nazardan juda katta qiziqish uyg'otadi. Ayniqsa, bu

o‘simliklarning o‘ziga xos kimyoviy tarkibi, biologik faoliyatlari va o‘simliklar orasidagi o‘zaro aloqalarini o‘rganish, ularning tabiatdagi roli haqida muhim bilimlar beradi. O‘simliklar tasnifining ilmiy asosda amalga oshirilishi ekologik tadqiqotlar va resurslardan foydalanishdagi samaradorlikni oshiradi. Bu o‘simliklarning o‘rganilishi, ularning inson hayotiga va tabiatga ta‘sirini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Oq tukli kampirchopon - *Fincanum*. Ildizpoyadan o‘sadigan, bo‘z rangli yoki kul rang ko‘p yillik o‘simlik. May oyidan boshlab noyabrgacha gullaydi va meva tugadi. Adirlar, toshli yerlar, g‘alla va boshqa ekinlar orasida o‘sadi. Kampirchoponning barg poya va xususan urug‘ida alkaloidlar bo‘lganidan, uning urug‘i aralashgan maxsulotlarni iste‘mol qilgan kishilar va uy xayvonlari og‘ir kasallikka duchor bo‘ladi.

Xulosa: Govzabondoshlar oilasi o‘simliklar dunyosida o‘zining xilma-xilligi va ekologik ahamiyati bilan ajralib turadi. Ularning sistematikasi va tasnifi o‘simliklar olamidagi turli muhim o‘zgarishlar va o‘zaro aloqalarni aniqlashga yordam beradi. Govzabondoshlar oilasining tarqalishi va uning yirik hududlarda, jumladan, tropik va subtropik zonalarda mavjudligi o‘simliklarning ekologik moslashuvchanligini ko‘rsatadi. Shuningdek, bu o‘simliklarning toksik xususiyatlari va zaharli moddalar ishlab chiqarish qobiliyati, ular haqida yanada chuqurroq ilmiy tadqiqotlar olib borishni zaruriyatga aylantiradi. Govzabondoshlar oilasining ekologik ahamiyatini to‘g‘ri tushunish, nafaqat tabiiy resurslardan foydalanishda, balki biologik xilma-xillikni saqlashda ham katta ahamiyatga ega bo‘lib, inson faoliyatining ekologik ta‘sirini nazorat qilishda muhim vosita hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘.E Xo‘janazorov, X. Mavlonov, J.S.Sadinov (Botanika) Toshkent Innovatsiya-Ziyo 2022
- 2.<https://azkurs.org/govzabondoshlar-oilasi-boraginaceae.html>
- 3.<https://uz.wikipedia.org/wiki/Govzabon>